

@buxdu_uz

@buxdu1

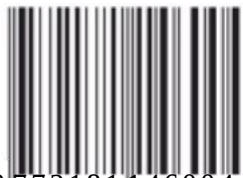

@buxdu1

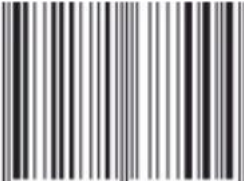
www.buxdu.uz

E-ISSN 2181-1466

9 772181 146004

ISSN 2181-6875

9 772181 687004

11/2024

Научный вестник Бухарского государственного университета
Scientific reports of Bukhara State University

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI

11/2024

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI
SCIENTIFIC REPORTS OF BUKHARA STATE UNIVERSITY
НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК БУХАРСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА

Ilmiy-nazariy jurnal
2024, № 11, noyabr

Jurnal 2003-yildan boshlab **filologiya** fanlari bo'yicha, 2015-yildan boshlab **fizika-matematika** fanlari bo'yicha, 2018-yildan boshlab **siyosiy** fanlar bo'yicha, **tarix** fanlari bo'yicha 2023-yil 29-avgustdan boshlab O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar Vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruriy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2000-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 12 marta chiqadi.

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2020-yil 24-avgust № 1103-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: 200117, O'zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy.

Elektron manzil: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

TAHRIR HAY'ATI:

Bosh muharrir: Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bosh muharrir o'rinbosari: Rasulov To'liqin Husenovich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor

Mas'ul kotib: Shirinova Mexrigiyo Shokirovna, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Kuzmichev Nikolay Dmitriyevich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor (N.P. Ogaryov nomidagi Mordova milliy tadqiqot davlat universiteti, Rossiya)

Danova M., filologiya fanlari doktori, professor (Bolgariya)

Margianti S.E., iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Indoneziya)

Minin V.V., kimyo fanlari doktori (Rossiya)

Tashqarayev R.A., texnika fanlari doktori (Qozog'iston)

Mo'minov M.E., fizika-matematika fanlari nomzodi (Malayziya)

Mengliyev Baxtiyor Rajabovich, filologiya fanlari doktori, professor

Adizov Baxtiyor Rahmonovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Abuzalova Mexriniso Kadirovna, filologiya fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

Barotov Sharif Ramazonovich, psixologiya fanlari doktori, professor, xalqaro psixologiya fanlari akademiyasining haqiqiy a'zosi (akademigi)

Baqoyeva Muhabbat Qayumovna, filologiya fanlari doktori, professor

Bo'riyev Sulaymon Bo'riyevich, biologiya fanlari doktori, professor

Jumayev Rustam G'aniyevich, siyosiy fanlar nomzodi, dotsent

Djurayev Davron Raxmonovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Umarov Baqo Bafoyevich, kimyo fanlari doktori, professor

Murodov G'ayrat Nekovich, filologiya fanlari doktori, professor

O'rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Navro'z-zoda Baxtiyor Nigmatovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Hayitov Shodmon Ahmadovich, tarix fanlari doktori, professor

To'rayev Halim Hojiyevich, tarix fanlari doktori, professor

Rasulov Baxtiyor Mamajonovich, tarix fanlari doktori, professor

Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Quvvatova Dilrabo Habibovna, filologiya fanlari doktori, professor

Axmedova Shoira Nematovna, filologiya fanlari doktori, professor

Bekova Nazora Jo'rayevna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Amonova Zilola Qodirovna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Hamroyeva Shahlo Mirjonovna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Nigmatova Lola Xamidovna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Boboyev Feruz Sayfullayevich, tarix fanlari doktori

Jo'rayev Narzulla Qosimovich, siyosiy fanlar doktori, professor

Xolliyev Askar Ergashovich, biologiya fanlari doktori, professor

Artikova Hafiza To'ymurodovna, biologiya fanlari doktori, professor

Hayitov Shavkat Ahmadovich, filologiya fanlari doktori, professor

Qurbonova Gulnoz Negmatovna, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Ixtiyarova Gulnora Akmalovna, kimyo fanlari doktori, professor

Rasulov Zubaydullo Izomovich, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Mirzayev Shavkat Mustaqimovich, texnika fanlari doktori, professor

Samiyev Kamoliddin A'zamovich, texnika fanlari doktori, dotsent

Esanov Husniddin Qurbonovich, biologiya fanlari doktori, dotsent

Zaripov Gulmurot Toxirovich, texnika fanlari nomzodi, professor

Jumayev Jura, fizika-matematika fanlari nomzodi, dotsent

Klichev Qybek Abdurasulovich, tarix fanlari doktori, dotsent

G'aybulayeva Nafisa Izattullayevna, filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Murodov H.S.	Viza – turizm siyosati uchun keng qulaylik omili	119
Sultonov E.M.	Bronza va ilk temir davri chorvachilik xo'jaligi xususida	123
To'rayev A.I.	Buxoro vohasi aholisining dehqonchilik an'analari va ular bilan bog'liq marosimlar	127
Xo'jaxonov I.M.	Turkiston jadidlarining milliy adabiy til haqidagi qarashlari	132
Yarkulov A.A.	Tuproqqal'a arxeologiya yodgorligini konservatsiyalsh va muzeylashtirish loyihasini ishlab chiqilishi xususida	137
Зарипов С.Дж.	Трудовые ресурсы Узбекистана 1970 и 1980 – е годы хх века	141
Yuldosheva B.M., Tog'ayeva M.S.	O'zbekistonda bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayoni: tabiiy resurslar va ekologik muvozanatga islohotlarning ta'siri	145
Шодиева Ш.С.	XIX asrning 30-40 yillarida Buxoro – Angliya munosabatlariga doir ayrim mulohazalar	152
Murodova D.Sh.	Arxiv manbalarida Buxoro davlat universiteti tarixining yoritilishi	157
Tўраева Г.Б.	О.А.Сухареванинг Бухоро мавзусидаги илмий монографиялари таҳлили	163
Saparbayeva E.D.	XIX asr oxiri va XX asrning birinchi choragida quyi va o'rta zarafshon vohasi aholisining etnik tarkibi tarixi	169
Yo'ldoshev A.B., Jumayeva N.O.	AQSHga o'zbeklar tarqalishi tarixi va mehnat migrantlarining hayoti (XX asr boshlaridan XXI asrning birinchi choragigacha)	175
Ahmadova Z.Sh.	Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi va uning ijtimoiy soha rivojiga ta'siri	183
PEDAGOGIKA *** PEDAGOGY *** ПЕДАГОГИКА		
Aliqulov Sh.F.	Oliy ta'lim muassasalarida multimedia texnologiyalarini o'qitishning nazariy asoslari	187
Musirmonov Sh.U.	Turizm asoslari fanini o'qitishda innovatsion pedagogik yondashuvlar	191
Aliqulov Sh.F.	Multimedia texnologiyalari orqali kasbiy kommunikativ kompetentligini baholash	195
XOTIRA		
Hayitov Sh.A.	Insoniylik va olimlik maktabining ibratli timsoli: abadiyatga daxldor inson	199

О.А.СУХАРЕВАНИНГ БУХОРО МАВЗУСИДАГИ ИЛМИЙ МОНОГРАФИЯЛАРИ ТАҲЛИЛИ

Тўраева Гули Баҳриддиновна,

Бухоро давлат университети

археология ва Бухоро тарихи кафедраси ўқитувчиси

turayevaguli8@gmail.com

Аннотация. Мазкур мақолада О. А. Сухареванинг 1946-1967 йилларда Ўзбекистон Республикаси фанлар Академияси тарих институтидаги илмий фаолияти ва бу даврда Бухоро мавзусида олиб борган илмий тадқиқотлари ҳақида фикр юритилади. О. А. Сухарева асарларида Бухоро шаҳри ҳаёти ва этнографиясини ўрганиш шунинг кўрсатадики, у этнография доирасида шаҳар тарихи, иқтисодиёти, маданиятини ўрганиб, шаҳар аҳолисининг турмуш тарзига оид барча маълумотларни бирлаштирди. Илмий тадқиқотнинг самарали якуни сифатида Ольга Александровна 1963 йилда Москвада ҳозирги Россия Фанлар академиясининг Н.Н.Миклухо-Маклай номидаги этнология ва антропология институтида “Бухара XIX - начала XX вв : позднефеодальный город и его население ” мавзусида докторлик диссертациясини муваффақиятли ёқлади. Узоқ меҳнат натижасида Ольга Александровнанинг Ўрта Осиёдаги сўнги ўрта аср шаҳарлари ҳақида тўртта илмий, тарихий – этнографик монографиялари нашр қилинди. Мақолада олиманинг илмий монографиялари таҳлили келтирилади.

Калит сўзлар: О.А.Сухарева тарихчи-этнограф олима, этнографик тадқиқотлар, ҳунармандчилик фаолияти турлари, гузарлар, Бухоро шаҳри ҳудуди ва тарихий топографияси, Бухоро шаҳри аҳолисининг этник таркиби .

АНАЛИЗ НАУЧНЫХ МОНОГРАФИЙ О.А.СУХАРЕВОЙ НА ТЕМУ БУХАР

Аннотация.. В 1946 - 1967 годах О. А.Сухарева работала в Институте истории Академии наук Республики Узбекистан. В этот период ученый уделял особое внимание изучению истории Бухары. Изучение жизни и этнографии Бухары в произведениях О. А.Сухаревой показало, что она изучила историю, экономику, культуру города в рамках этнографии и объединила все сведения об образе жизни жителей города. В 1963 году в Москве Ольга Александровна успешно защитила докторскую диссертацию в Институте этнологии и антропологии имени Н.Н. Миклухо-Маклая Российской Академии наук на тему “Бухара XIX - начала XX вв : позднефеодальный город и его население ” В результате долгой работы Ольга Александровна опубликовала четыре научные, историко - этнографические монографии о последних средневековых городах Средней Азии

Ключевые слова: О.А .Сухарева. историк-этнограф, этнографические исследования, виды ремесленной деятельности, гузары, территория и историческая топография города Бухары, этнический состав населения города Бухары.

ANALYSIS OF O.A.SUKHAREVA'S SCIENTIFIC MONOGRAPHS ON THE TOPIC OF BUKHARA

Abstract. In 1946 - 1967 O. A.Sukhareva worked at the Institute of History of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan. During this period, the scientist paid special attention to the study of the history of Bukhara. The study of the life and ethnography of Bukhara in the works of O. A.Sukhareva showed that she studied the history, economy, and culture of the city within the framework of ethnography and combined all information about the lifestyle of the city's inhabitants. In 1963, in Moscow, Olga Alexandrovna successfully defended her doctoral dissertation at the N.N. Institute of Ethnology and Anthropology. Miklukho-Maklaya of the Russian Academy of Sciences on the topic “Bukhara of the XIX - early XX centuries : a late feudal city and its population ” As a result of her long work, Olga Alexandrovna has published four scientific, historical and ethnographic monographs on the last medieval cities of Central Asia

Key words: O.A .Sukhareva. historian-ethnographer, ethnographic research, types of handicraft activities, guzars, territory and historical topography of the city of Bukhara, ethnic composition of the population of the city of Bukhara.

Кириш. Ольга Александровна Сухарева – Ўрта Осиё халқлари тарихи бўйича етук мутахассис ҳисобланади. Унинг илмий тадқиқотлари “Вклад Ольги Александровны Сухаревой в изучение истории и этнографии таджиков Бухары и Самарканда” мавзусидаги М.Н.Мирзоев [2; 44-45 б.] нинг диссертациясида қуйидаги илмий йўналишларда таснифланади:

- этнографик тадқиқотлар (никоҳ масалалари, тўй маросимлари, оналик, болани тарбиялаш, хунарамандчилик);
- тарихий тадқиқотлар (шаҳарлар тарихи, уларнинг маҳаллалари ва жамоалари).
- санъатшунослик тадқиқотлари (декоратив каштадўзлик, халқ костюми, кийим-кечак ва бош кийимлар ва уларнинг безаклари);
- дин бўйича тадқиқотлар (дин, эътиқодлар, култлар, демонология қолдиқлари, шаманизм ва исломгача бўлган эътиқодлар);

Юқоридаги илмий мавзулар асосида олиманинг саккиз китоби ва 100 дан ортиқ илмий мақолалари илмий тўпламларда, илмий журналларда ва китобларда, шунингдек албомларда chop этилган.

Долзарблик.. Ольга Александровна Сухарева - этнограф, шарқшунос, тарих фанлари доктори, Марказий Осиё халқлари этнографиясининг йирик мутахассисларидан бири ҳисобланади. Олиманинг Бухоро мавзусида олиб борган илмий тадқиқотларини ўрганиш – шаҳарнинг топографик хариталарини таҳлил қилишда, шаҳар аҳолисининг этник тарихини ўрганишда, хунарамандлар ва савдо-сотиқ фаолияти тарихини таҳлил қилишда катта аҳамиятга эга.

Методлар. Мазкур мақолада илм вакили фаолиятини ва илмий тадқиқотларини илмий-тарихийлик, даврийлик ва ҳолислик мезонлари асосида таҳлил қилиш методларидан фойдаланилган.

Тадқиқот натижалари. Тадқиқотчи олим М.Н.Мирзоев О. А. Сухареванинг меҳнат фаолияти ва илмий тадқиқотлари мазмун-моҳиятидан келиб чиқиб, уч босқичга [2;186.] бўлишни таклиф этади.

О. А. Сухареванинг меҳнат ва илмий фаолиятининг **биринчи босқичи** Самарқандда 1925-1946 йилларни ўз ичига олади. Бу даврда олима тожик тили марказий педагогика курсларида (1930-33) ўқитувчилик қилди. 1933 йилда тожик тилидаги давлат босмахонасида фаолият юритди. 1933-34 йилларда Самарқанд давлат университетида ўзбек тилли гуруҳларида тожик тилидан дарс берди.

1934 йилдан Самарқандда олима ҳаётида музей даври бошланади. 1940 йилда “Пережитки анимизма у равнинных таджиков” мавзусида тарих фанлари номзодлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилди. 1943-1944 йилларда Самарқанд педагогика институтида Тарих кафедраси доценти сифатида фаолият юритди.

О.А.Сухарева меҳнат фаолиятининг **иккинчи босқичи** 1946-1967 йилларда Тошкент шаҳридаги Ўзбекистон Республикаси фанлар Академияси тарих институтида ишлаган даврини қамраб олади. Бу давр олима илмий ижодида сермахсул давр бўлиб, 1963 йилда Москвада ҳозирги Россия Фанлар академиясининг Н.Н.Миклухо-Маклай номидаги этнология ва антропология институтида “Бухара XIX - начала XX вв : позднефеодальный город и его население” мавзусида докторлик диссертациясини ҳимоя қилади [4;94-114б.].

Учинчи босқич 1968 йилдан 1983 йилларда О. А. Сухареванинг Москвадаги СССР фанлар Академияси Н.Н.Миклухо-Маклай номидаги этнология ва антропология институтида Ўрта Осиё ва Қозғистон бўлимидаги меҳнат ва илмий фаолияти даврини ўз ичига олади.

О. А. Сухарева меҳнат фаолиятининг **иккинчи даври** 1946-1967 йилларда Ўзбекистон Республикаси фанлар Академияси тарих институтида илмий фаолият олиб борган даврини қамраб олади.

1946-1967 йилларда О.А.Сухарева ЎзССР ФА “Тарих ва археология” институтида катта илмий ходим, ундан сўнг этнография бўлими мудири лавозимида ишлайди. Бу даврда олима янги тадқиқот йўналиши – Ўрта Осиё шаҳарлари аҳолиси этнографиясини ўрганишга киришди. Асосан, қишлоқ ҳаётини ўрганган этнографлардан фарқли равишда О. А. Сухарева шаҳар аҳолиси ҳаётини ўрганишга катта эътибор қаратди.

О. А.Сухарева Ўрта Осиё халқлари ҳаёти тўғрисида этнографик маълумотларни тўплашда ва уларни илмий омма эътиборига ҳавола қилишда устози М.С.Андреевнинг ҳиссаси катта эди.

1946-1967 йилларда О. А. Сухарева Бухоро тарихини ўрганишга алоҳида эътибор қаратди. Унинг тадқиқотларида Бухоро шаҳри ҳаёти ва этнографияси тарихи таҳлил қилинди, у этнография доирасида шаҳар тарихи, иқтисодиёти, маданиятини ўрганиб, шаҳар аҳолисининг турмуш тарзига оид барча маълумотларни бирлаштирди.

О.А.Сухарева илмий фаолиятининг бу даври Ўрта Осиё халқлари тарихи ва этнографиясига янада катта илмий қизиқиш билан тавсифланади. Унинг тадқиқотларида Самарқанд ва Бухоро аҳолисининг турмуш тарзи, кийим-кечак, хунаrmандчилик, динга эътиқод қилиш масаласи ва ҳоказолар ўз изоҳини топди[2;256.] .

1946 йилдан олима илмий ижодида “Бухоро” мавзусида ишлаш асосий мақсадга айланди. Бухоро мавзуси О. А. Сухареванинг илмий фаолиятида салмоқли мавқега эга эди. Олиманинг мактубларида Бухоро мавзусида ишлаш бошқа ишлар билан ҳамоханг олиб борилганлиги сабабли 15 йил давом этганлиги айтилади.О. А. Сухарева 1947 йилдан бошлаб Бухорога илмий сафарлар уюштирди. Ольга Александровна 1950 йилда, шунингдек, 1956 ва 1960 йилларда ҳам деярли ҳар йили илмий сафар билан Бухорода бўлди . 1948 йилда у Бухоро шаҳридан ташқари, Қарши ва Шаҳрисабз шаҳарларига ҳам илмий тадқиқот учун борди[5].О.А.Сухареванинг бу даврдаги тадқиқотлари Ўрта Осиёнинг сўнгги ўрта аср шаҳарлари ва хунаrmандчилик турлари билан боғлиқ бўлди.

Қадимий шаҳардаги кўп йиллик меҳнат натижасида Бухоро шаҳри аҳолиси турмуш тарзини ва шаҳар гузарлари тарихини ўрганишга муваффақ бўлинди,олима катта ёшли кишилар билан суҳбатлашиш орқали –қимматли маълумотлар тўплади,рус шарқшунослари асарларидаги Бухоро шаҳри топографияси ҳақидаги илмий маълумотларни таҳлил қилиш натижасида ҳам ўз материاللарини анча бойитди.

О.А.Сухареванинг илмий тадқиқотларида Бухоро, Қарши ва Шаҳрисабз шаҳарларининг ҳудуди, аҳолиси, шаҳарларнинг тарихий топографик хариталари, аҳоли гузарлари, шаҳарларнинг қурилиш режаси каби долзарб жиҳатлар ўз ечимини топди.Шунингдек, тарихий адабиётлардан, айниқса, тожик тилидаги манбалар ва рус-инглиз сайёҳларининг тарихий эсдаликларидан фойдаланиб, Бухоро шаҳри аҳолисининг этник таркиби-туркий тилли халқлар, араблар, форслар,яхудийлар, каби этник гуруҳлар тарихини ҳам тадқиқ қилди.Аҳоли ижтимоий турмуш тарзи, машғулоти, хунаrmандчилик, савдо - сотиқ, катта ер эгалари, ҳарбийлар, зиёлилар каби ижтимоий қатламларнинг ҳаёт тарзи очиқ берилди.

Илмий тадқиқотнинг самарали якуни сифатида Ольга Александровна 1963 йилда Москвада ҳозирги Россия Фанлар академиясининг Н.Н.Миклухо-Маклай номидаги этнология ва антропология институтида “Бухара XIX - начала XX вв : позднефеодальный город и его население ” мавзусида докторлик диссертациясини муваффақиятли ёқлади. Узоқ меҳнат натижасида Ольга Александровнанинг Ўрта Осиёдаги сўнгги ўрта аср шаҳарлари ҳақида қуйидаги тарихий – этнографик монографиялари нашр қилинди:

1. К истории городов Бухарского ханства. Историко-этнографические очерки. Ташкент: Изд-во АН УзССР, 1958, 145 с.
2. Позднефеодальный город Бухара конца XIX — начала XX века. Ремесленная промышленность.Ташкент: Изд-во АН УзССР,1962.194с .
3. Бухара XIX — начала XX в. (позднефеодальный город и его население). М.: Наука, 1966. 328 с.
4. Квартальная община позднефеодального города Бухары (в связи с историей кварталов). М.: Наука, 1976, 365 с.

К истории городов Бухарского ханства (Историко-этнографические очерки) [6]

О.А.Сухареванинг ушбу монографияси 1958 йилда нашр қилинди. Унда муаллиф Бухоро шаҳрининг тарихий тараққиёти, шаҳар хунаrmандчилиги, анъаналари ва маданиятининг ривожланиш тарихини таҳлил қилди.Монография икки қисмдан иборат бўлиб,биринчи бобда Бухоро шаҳрининг

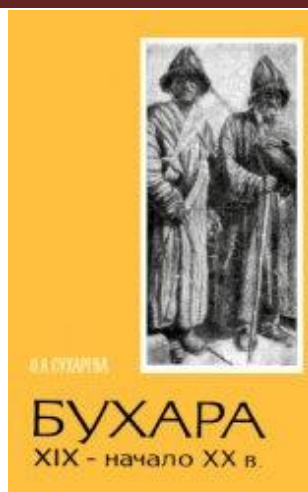
VIII аср бошларида, X-XII ва XVI асрлардаги тарихий топографияси таҳлил қилинди. Иккинчи қисм XIX аср охири – XX аср бошларида Бухоро, Қарши, Шаҳрисабз шаҳарлари аҳолисининг этник таркиби, ижтимоий ҳаёти, турмуш тарзи, ҳунармандчилик ва савдо-сотиқ муносабатлари тарихи ҳақидаги илмий маълумотларни ўз ичга қамраб олди.

Позднефеодальный город Бухара [7]

О.А.Сухареванинг бу монографиясида Ўрта Осиёнинг энг йирик шаҳарларидан бири Бухоро шаҳри аҳолисининг асосий ҳунармандчилик фаолияти турлари ёритилган. Кўп сонли ҳунармандчилик турлари, уларда қўлланиладиган техника-технология, ҳунармандлар томонидан ишлаб чиқарилган маҳсулотлар, меҳнат тақсимоти, феодал ишлаб чиқариш муносабатлари ўз илмий изоҳини топди. Шу билан бирга, рус саноати таъсирида маҳаллий саноатнинг энг ривожланган тармоқлари мануфактура шаклидаги капиталистик ишлаб чиқариш муносабатларига ўтиб бориш жараёни ҳам таҳлил қилинди.

Ушбу монографиянинг илмий қиймати шундаки, XIX аср охири - XX аср бошларида Бухоро шаҳри ҳунармандларининг иқтисодий ва ижтимоий ҳаёти улар яшаган маҳаллалар билан боғлиқ тарих ҳам ёритилди. О.А.Сухареванинг “Позднефеодальный город Бухара конца XIX — начала XX века. Ремесленная промышленность” номли китоби 1962 йилда ЎзССР Фанлар академияси нашриётида нашр қилинди. Китоб тўққиз бобдан иборат бўлиб, металл ишлов бериш турлари ва заргарлик буюмлари, ипак ва пахта толалари матоларни тайёрлаш ва қайта ишлов бериш, тўқувчилик, қурилиш соҳасидаги ҳунармандлар ва соҳа вакиллари орасидаги ижтимоий муносабатлар, тош терувчилар ва дурадгорлар, терига ишлов берувчи ҳунармандлар, этикдўзлар, тикувчилар, мўйнали кийимлар ва мўйнали бош кийимлар тайёрловчилар, зардўзлик ҳунари, шунингдек озиқ-овқат маҳсулотларини тайёрловчи ҳунармандлар нонвойлар, қассоблар, қандолатчилар, бошқа ҳунармандчилик соҳалари – ганчкорлик, ёғочга ишлов бериш, совун тайёрлаш, шам қуйиш, чодирлар тайёрловчилар сингари ҳунар турлари билан шуғулланувчилар ҳақида монографияда батафсил маълумот берилган. Муаллиф шаҳар ҳунармандчилигининг 40 дан ортиқ турлари тарихи, анъаналари ва ривожланишига ишора қилади. Шундай қилиб, муаллиф шаҳар аҳолисининг темирчилик, заргарлик буюмлари, мато ишлаб чиқариш, қурилиш ҳунармандчилиги, терини қайта ишлаш, озиқ-овқат саноати, қулолчилик, совун ишлаб чиқариш ва бошқа ҳунармандчилик саноати каби касбларини ажратиб кўрсатди, бу нафақат шаҳар аҳолисининг эҳтиёжларини қондирди, балки бошқа минтақаларга ҳам экспорт қилинар эди. Шаҳарнинг айрим гузарларининг номланиши ҳунармандлар фаолияти билан бевосита боғлиқ жиҳатлари этнографик таҳлил қилинди. Бунга Дегрези, Мехчагарон, Мисгарон, Чармгарон. Қулолон, Пўстиндўзон сингари гузарларни мисол қилиш мумкин. Бухоро шаҳрининг моҳир ҳунармандларининг номлари ва фаолияти ҳақида ҳам китобда қимматли тарихий фактлар келтирилди.

Бухара XIX — начало XX в. (Позднефеодальный город и его население) [9]

Шарк, хусусан, Ўрта Осиё шаҳарлари жуда қадимдан тарих фанининг диққатини ўзига тортган. Ўрта Осиё шаҳарлари ва биринчи навбатда, Бухоро Ўрта Осиёнинг энг йирик савдо-сиёсий маркази эканлиги ҳақида жуда кўп маълумотлар тўпланган. Ушбу китобда муаллиф шаҳарлар тавсифи, шаҳар ҳаёти ва аҳолиси, уларнинг маданияти ва турмуш тарзи, аҳолининг касблари тўғрисида бир қатор масалаларни ёритди.

О.А.Сухареванинг 1966 йилда Москвада нашр қилинган “Бухара XIX - начала XX вв : позднефеодальный город и его население ” номли китоби куйидаги 4 бўлимдан иборат.

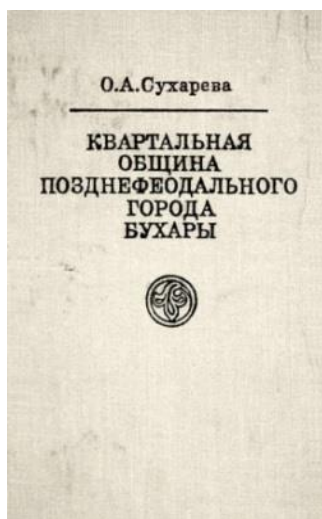
1. Бухоро шаҳри ҳудуди ва тарихий топографияси, географик жойлашуви ҳамда табиати, бозорлар, қарвонсаройлар, тарихий жойлар, қабристонлар, аҳоли гузарлари, шунингдек, шаҳарнинг қурилиш режаси ҳақида маълумот берилган.

2. Бухоро гузарларидаги оилаларнинг таркибий тузилиши ва шаҳар аҳолисининг сонига бағишланган.

3. Тарихий адабиётлар асосида, айниқса, тожик тилидаги манбаларда Бухоро аҳолиси ва этник таркиби туркий тилли халқлар, араблар, форслар, яҳудийлар, каби этник гуруҳлар тарихи ўрганилди.

4. Бухоро шаҳри аҳолисининг ижтимоий турмуш тарзи ҳамда машғулоти, хунарамандчилик, савдо - сотик, катта ер эгалари, ҳарбийлар, зиёлилар каби ижтимоий қатламларнинг ҳаёт тарзи таҳлил қилинган.

Квартальная община позднефеодального города Бухары (в связи с историей кварталов) [10]

1976 йилда О. А. Сухареванинг яна бир монографияси **Квартальная община позднефеодального города Бухары (в связи с историей кварталов)** Москвада “Фан” нашриётида нашр қилинади. Муаллиф ушбу монографияда шаҳар маҳаллаларининг тузилишига урғу беради. Китобда Бухоро шаҳрининг жарибларга бўлинадиган 202 та гузарлар ҳақида маълумот берилган. Шунинг таъкидлаш керакки, “шайхи Рангрёз” деб номланган биринчи жариб 18 кварталдан

иборат бўлиб, аҳолисини тўлиқ тожиклар ташкил этган, улар таркибига яҳудийларнинг уч квартили хам кирган [2]. Монографияда жариблар схемаси, шаҳар дарвозалари ва кварталлари, маҳаллалар, гузарлар (кўчалар), бозорлар, жамоат муассасалари, масжидлар, мадрасалар, мазорлар, сув манбалари, кўприклар, ҳайдов ерлари ва боғлар рўйхатининг топографик кўрсаткичи билан батафсил илова мавжуд. Асарда шаҳар ички ҳаёти таҳлил қилинган, Бухоро гузарларига тўлиқ тавсиф берилган. Китобнинг илмий қийматини 10—12-асрларга оид тарихий манбалардаги маълумотлар янада оширади. Аниқланишича, шаҳарнинг ривожланиши кўп асрлар давомида маҳаллаларда аҳоли сонининг кўпайишига қараб бўлинган ва шаҳар атрофидаги қишлоқларнинг шаҳар ҳудудига киритилиши жараёнида намоён бўлган ва улар даврий равишда шаҳар чегарасига киритилган. Шаҳар дарвозаларининг суратлари, топографик хариталарнинг келтирилиши монографиянинг илмий савиясини янада бойитган.

Хулоса. О.А. Сухареванинг илмий фаолиятидаги энг самарали давр 1950 йилдан 1966 йилгача бўлган. Айнан шу даврда унинг Бухоро шаҳри этнографиясига оид фундаментал асарлари нашр этилган.

О. А. Сухарева илмий фаолиятининг **иккинчи босқичи** Ўрта Осиё халқлари тарихи, айниқса Бухоро шаҳри тарихи, этнографияси ва диний эътиқод масаласига янада катта илмий қизиқиш билан қаралганлиги сифатида тавсифланади.

АДАБИЁТЛАР:

1. Жданко Т. А., Кармышева Б. Х. Ольга Александровна Сухарева (некролог) // Сов. этнография (далее - СЭ). 1983. N 6. С. 158-160
2. Мирзоев М.Н. Вклад Ольги Александровны Сухаревой в изучение истории и этнографии таджиков Бухары и Самарканда На соискание ученой степени кандидата исторических наук ...дисс. –Душанбе: 2024. –С.182.
3. Мирзоев М.Н. Вклад Ольги Александровны Сухаревой в изучение истории и этнографии таджиков Бухары и Самарканда На соискание ученой степени кандидата исторических наук ...дисс...автореф. –Душанбе: 2024;
4. Наумова О. Б. Ольга Александровна Сухарева (К 100- летию со дня рождения) // Этнограф, обозрение (далее - ЭО). 2003. № 6 .С. 94-114.
5. 7.Сухарева О. А. Бухара. XIX - начало XX в. (Позднефеодальный город и его население). М., 1966. С. 19, 21;
6. Сухарева, О.А. К истории городов Бухарского ханства (историко-этнографические очерки) / О.А. Сухарева. – Ташкент: Изд-во АН УзССР, 1958. – С.140.
7. Сухарева, О.А. Позднефеодальный город Бухара конца XIX – начала XX века. Ремесленная промышленность / О.А. Сухарева. – Ташкент: Изд-во АН Узбекской ССР, 1962. – 194 с.
8. Сухарева, О.А. Бухара XIX - начала XX в. (позднефеодальный город и его население) / О.А. Сухарева. – М.: Наука, 1966. – 328 с.
9. Сухарева, О.А. Бухара XIX - начала XX в. (позднефеодальный город и его население) / О.А. Сухарева. – М.: Наука, 1966. – 328 с.
10. Сухарева, О.А. Квартальная община позднефеодального города Бухары (в связи с историей кварталов) [Текст] / О.А. Сухарева. – М.: Наука, 1966. – 370 с.